

sjetimo se postupka velikog Bossueta. Kada su se pristaše regalizma i Galikanske crkve g. 1681. sastali, da otrgnu francuski narod od rimokatoličke Crkve, održa on poznati govor, u kome je pri svršetku ovako kazao: »Sveta rimska Crkvo, majko crkvi i majko svih vjernika! Crkvo, koju je Bog odabrao da skupi svoju djecu u istoj vjeri i istoj ljubavi, mi ćemo vazda težiti k tvom jedinstvu iz dubine našeg srca. Ako bih na te zaboravio, rimska Crkvo, zaboravio onda i na se! Neka mi onda usahne jezik i ostane nepomičan u mojim ustima; ako ti ne ćeš biti na prvom mjestu u mom spominjanju, ako te ne postavim na početak mojeg veselja!« Tako i mi kažimo svom papi. Ta nitko nema Boga za oca, tko nema Crkve za majku. Ali nitko nema ni Crkve za majku, tko nema papu za oca. I prema papi hoćemo vazda da budemo odani i vjerni. Kažimo mu onako, kako je nekada francuski kralj Henrik II. pisao papi Benediktu VIII.: »Ne mogu ništa zaniijekati tebi, kome po Bogu sve dugujem«. A.

Jasno gledanje.

Okultiste su u ovom pitanju podijeljeni u dva tabora. Jedni priznaju objektivnost jasnog gledanja, a ti su iz novije dobe: Chovrin, Richet, Rudolf Tischner, Pagenstecher, Wasielewski, Geley, J. Böhm, Naum Kočik, prof. Ludwig, prof. Schottelius i dakako Schrenck-Notzing. Drugi to niječu i to istaknuti učenjaci, kakovi su Dessoir, Alfred Lehman, Baerwald, A. Moll. Ima i treći krug, koji veli, da »jasno gledanje« nije još dokazano, pa im je stoga i sumnjivo. Ti su Hopp, Driesch, Mattiesen, Bessmer S. J., Petersen. Pisac ovih redaka pristaje uz Lehmana i Dessoira. Svak će se o tome uvjeriti, da je ovo stanovište opravdano, ako gledamo činjenice i njihovo tumačenje. No najprije upitajmo

1. Što je »jasno gledanje«?

»Jasno gledanje« je ono gledanje, kod koga predmeti nijesu nazočni ili normalno oko ne može do njih doprijeti. Isto vrijedi i o drugim čutilima, kod kojih »jasno« čujemo, mirišimo, pipamo, kušamo. — Nekoji okultiste ne razlikuju jasno gledanje i telepatiju; u novije doba bolje to dijele, te telepatiju svode na osobno posredovanje (osobni je agent aktivan. Cfr. Feldmann, Okkulte Philosophie 120), a kod jasnog gledanja strana osoba ne posreduje.

Mnogo je puta uistinu teško razlikovati »jasno gledanje« od telepatije, pa ih nekoji poput Österreicha poistovjetuju. Te su dvije pojave u bitnome iste vrsti, u bitnome imaju istu fizikalnu, fiziološku i psihičnu narav, ali je telepatija više pasivna i srodna čutilnoj spoznaji, a jasno je gledanje više aktivno, spontano i nešto instinktivno, te se približuje duhovnoj, božanskoj spoznaji (Cfr. Feldmann, l. c. 185).

»Jasnog gledanja« ima više vrsti, glavne su tri: gledanje (normalnom oku) skrovitih stvari ili ne pomoću oka, gledanje u daljini i budućnosti.

2. Nekoliko primjera.

a) Gledanje skrovitih stvari i premještenje čutila.

Petetin (1744—1808), liječnik u Lyonu, pripovijeda u svom djelu »Electricité animale i t. d.«, kako je neka njegova bolesnica svagda pogodila, koju bi kartu on skrovito položio na njezin želudac. Tu izgleda, kao da je bolesnica gledala pomoću želuca. Kod Boiraca čitamo, kako su nekoj gospođi V. jakim rupcem zavezali oči, a ona je ipak čitala vrlo sitne retke (La psychologie inconmue, 1908, 245). Boirac je pravio pokuse na nekom Ljudevitu S., koji je vrhom svog prsta znao čitati, čak za potpune tame. Dr Chowrin je liječio neku gospođicu M., koja je živčano болоvala. Jednog je dana ona dobila pismo; uze ga u ruke, okrenu ga, a da ga ne otvori, zaplače i reče, da je malo dijete njezine sestre umrlo i sestra da je bolesna. To je uistinu i u pismu bilo napisano. Chowrin je bio tada ravnatelj umobolnice u Tambovu, te je u društvu drugih liječnika ispitao ovaj slučaj. Spomenuta je gospođica tako pred njim pročitala preko 40 pisama (Cfr. Richet, l. c. 150).

Schottelius, sveuč. profesor u Freiburgu, eksperimentirao je g, 1912. ovo: Sam je napisao tri cedulje (1. Ne muti zdenac, iz koga piješ i ne bacaj u nj kamena; 2. nov. 15. 1849.; 3. Afar ata veel tešub), te je jednu položio u kraj sobe, a dvije je držao u šaki smotane. L. Kahn, kome je bilo tada 40 godina, pročitao je sve cedulje.

Buchner pripovijeda (l. c. 158) o svom pokusu u Berlinu. Neka gospođica si je dala čvrsto zavezati oči, uzela je cedulju (koju je B. napisao), s njom je prošla uzduž svog tijela, osobito uzduž čela, te je mucajući pročitala sadržaj.

Dr. Naum Kotik imao je lijepih uspjeha u svom pokusu s nekom djevojkom Sofijom B. i to g. 1904. na sveučilišnoj klinici u Odesi. Ta je djevojka znala čitati Kotikove misli. Slično je Kotki postigao i kod 18. godišnje djevojke Lydie W. Dr. Bernstein, direktor psihološkog laboratorija psihiatrične klinike u Moskvi, zamislio je sliku morske obale, u daljini ladu, u vodi stoje ljudi, na obali zgrada djelomično pokrivena zelenilom. Lydia je to pogodila, kako to sam Bernstein priznaje (Die Emanation der psychophysischen Energie 96).

Wasieliewski (cfr. Richet, l. c. 156) jamči za neku B., da je znala što se nalazi u zatvorenoj kutiji, dapače da li su predmeti iz drva ili

koje vrsti kovine. On veli, da je ta osoba kod 51 pokusa samo 6 puta pogriješila.

Richet, Geley i Lange su g. 1921. u Varšavi istraživali inženira St. Ossowickog. Richet je jedno jutro napisao na papir ovo: »More nije nikada veće, negoli kada je mirno; svaka ga oluja umanjuje«. Inženir to nije mogao vidjeti. Richet je cedulju postavio u omet i zatvorio. Inženir je uzeo pismo u ruke i zgužvao ga, pa će iza 10 časaka: »Vidim mnogo vode! Koliko li je vode! To je more! Vi hoćete da moru nametnete neku misao, koju pravo ne vidim. More je tako veliko, da kod svog gibanja... Ne vidim ništa više«. Slično je pogodio i Geleyu, kada je cedulju napisao ispod stola i tu cedulju ondje i zatvorio (Richet, l. c. 160).

Rafael Schermann, Bečlija, prošao je iza rata čitavom Njemačkom. Ako ste njemu pokazali čiji rukopis, on je odmah kazivao, kako auktor tog pisma izgleda i kakav je čovjek i što je doživio. On je dapače znao pisati kao osoba, na koju ste vi ovaj čas pomislili (Buchner, l. c. 161).

b) Gledanje u daljini.

Swedenborg je 17. 7. 1759. prispio u Getenburg. Tu je popodne bio u ovcem društvu i odjednom dobije viziju. Gledao je požar u Stockolmu, 50 milja daleko od Getenburga. On je društvu saopćio, što vidi, pa je opisao pravac požara i kako gašenje nije uspelo. Iza 2 dana stiže vjesnik iz Stockolma i potpuno je potvrdio Swedenborgovu viziju (Cfr. Buchner, l. c. 154).

General je Björlin ležao u junu 1909. u Varbergu bolestan. U vrućici je u noći 26. juna počeo govoriti, kako je njegov prijatelj general Beckmann u Stockolmu u velikoj pogibelji. Sutradan je Björlin bio pod istim dojmom. U 11 sati navečer reče dvorkinji: »Zar ne vidite dim praha? Vidio sam kako su Beckmanna ustrijelili. Zar ne vidite, kako krv teče po ulici? Björlin je zaspao oko 6 sati ujutro. Kada se probudio, reče dvorkinji: »Vidjet ćete, da je general Beckmann ustrijeljen«. Malo su zatim i novine potvrdile to Björlinovo gledanje (Bruchner, l. c. 155).

c) Gledanje budućnosti.

To je gledanje ili u snu (Wahrträumen) ili u budnom stanju (zweites Gesicht, clairvoyance, second sight).

To je gledanje često u simbolima. Feldmann (l. c. 135) veli, da u južnom dijelu Vestfalije križ u rublju ili vatrene iskre na odijelu ili svjetlost na ruci znači skoro smrt koga iz rodbine ili između znana; u drugim krajevima velika voda znači smrt; redovito lijes ili groblje znači smrt. Tako pripovijeda jedna 40. godišnja žena: »Bilo je to g. 1904. Ja sam sa sestrom bila zaposlena oko rublja. Na jednom opazih na stolnjaku crni križ. Rekoh na to sestri, neka pogleda taj

križ, koji je bio par centimetara velik. Što to znači? Sestra odgovori, da ne moram ja umrijeti, nego da to može i ona. Malo zatim umrije mi malo dijete, koje sam položila u spomenuti stolnjak. I moja je sestra malo iza toga umrla« (Feldmann, 1. c. 136) G. St. iz Erwittea doživio je u kolovozu g. 1887. ovo: Čuo je zvonjenje, ali ga drugi upozoriše, da mu se to pričinilo. Kada mu je sutradan uistinu sestra umrla, čuo je on isto zvonje kao i dan prije (Feldmann, 1. c. 139) G. V. ode sa sinom u štagalj. Bila je večer. Otac će sinu: »Vidim kod susjeda lijes«. Sin nije ništa vidio. 14 dana iza toga umro je susjed i lijes su položili upravo na ono mjesto, gdje ga je V. bio vidio (Feldmann, 1. c. 142) Feldmannov je znanac kazivao: Moj je stric jedno popodne vidio, da susjedova kuća gori. Brzo pohiti, da pomogne pri gašenju. Putem je on susreo ljude, koji su mirno prolazili. On ih upita: Jeste li sretno vatru ugasili?« Ovi su se začudili, jer nije nigdje bilo vatre. Ipak se kasnije to ispunilo (1. c. 148) Sličnih događaja iznosi Feldmann o nesrećama, ratu, epidemijama (149—150), o veselim zgodama, dnevnim stvarima (151).

Malfatti piše u svojoj knjizi »Menschenseele u. Okkultismus« (1927.), da je »jasno gledanje« u nekim porodicama nasljedno (str. 123). To ljudi baštine, kako baštine i fine živce, lako pamćenje ili zamjećivanje; k tome u mnogim obiteljima članovi čuvaju to svojstvo kao i prestizitatori svoje tajne.

Što da kažemo o navedenim činjenicama?

Ukratko možemo kazati navedenim slučajevima, da su ili neistiniti ili samo u slučajnoj vezi s tobožnjim budućim obistinjenjem ili se dadu svesti na prenos misli ili na nekoje druge uzroke. Ogladajmo to поближе.

3. Tumačenje.

1. Okultiste većinom poput Richeta nižu činjenice pod naslovom »Jasno gledanje«, a ne tumače ih; dapače kod toga ni ne razlikuju utjecaj sugestije, telepatije, slučaja. Oni »a priori« vjeruju u »jasno gledanje« i ne trude se, da pri ovom pitanju barem rasčiste poznato od nepoznatog. Tu valja svaki konkretni slučaj točno ispitati sa svih strana, a ne jednostavno sve baciti u jednu vreću.

2. Buchner se ne povodi za Richetom, te ne navodi mnogo primjera »jasnog gledanja«. Ali i on »a priori« vjeruje u »jasno gledanje«, te se ljuti na one, koji to niječu ili hoće da strože postupaju kod istraživanja medija. On ovako piše: »Moramo se čuvati, da medijima ne pristupimo s previše rigoroznim zahtjevima i da im previše svojevoljno ne namećemo svoje stalne uvjete pri pokusima. O jasnog gledanju možemo držati kako hoćemo, ali ćemo svagda morati priznati, da tu psihični čimbenici igraju važnu ulogu. Zlovolja, nepouzdanje, pomanjkanje shvaćanja stvaraju atmosferu, koja jako utječe na sposobnosti jasnog gledanja, dapače može je sasvim i uništiti.

Tko to znade(?), a osobito, ako je to doživio, ne će se čuditi, ako istraživanje osoba jasnog gledanja pred komisijom većinom ostane bez uspjeha. Kada Moll, Dessoir i Dr. Bärwald sastave takovu komisiju, kako je to bilo nedavno u Berlinu, možemo se okladiti s 10 protiv 1, da će se mediji vrlo rado odreći takova istraživanja« (l. c. 156—7). Zašto da se mediji boje znanstvene istrage? Istina se nikoga ne boji. Ako ovako piše Buchner, koji je inače dosta kritičan, što onda moramo očekivati od Schrenck-Notzinga, koji bi nesretan bio, ako bi moderni okultizam bio prijevara ili prirodna pojava? To ne valja. Istinu moramo mirno istraživati i bez kakove predrasude. Od medija moramo tražiti, da on prihvati naše uvjete u istraživanju, a ne da se mi njegovim uvjetima neophodno pokorimo. U Lurdu kod pregledavanja bolesnika i ozdravljenih osoba svaki liječnik može slobodno po volji izvesti kojegod pokuse, jer se ondje istražuje objektivna istina.

3. Kod javnih pokusa »jasnog gledanja« moraju biti isključeni trikovi prestizitatera. Tako je Bertold Riess iz Posena proglašen u Berlinu »amerikanskim jasnim gledaocem prvog reda« i postao je milijunarom, jer je znao kod pokusa svratiti pažnju publike na nuzgredne stvari (Dessoir, Vom Jenseits der Seele. Die Geheimwissenschaften in kritischer Betrachtung 1917, 127). I ipak je o njemu Schrenck-Notzing izjavio, da je to jedan od najizvanrednijih ljudi naše dobi. Zašto? Jer mu je odgovorio u 4—5 minuta na pitanja, koja je on napisao na cedulje i u ruci držao pomiješane. J. Maxwell je postigao još zamjernije odgovore, jer mu je Riess odgovorio na 7 pitanja (isto tako napisana na ceduljama). Obojica su dakle povjerovali u jasno gledanje Riessovo, jer ih je o tome uvjerio i Carrington (Körngtön), koji je dobro upućen u prestizitaterstvo (Cfr. Richet, l. c. 157).

4. Kod istraživanja ili pokusa s medijem, mora biti isključen dogovor između medija i onoga, koji vodi pokuse. Tako mnogi naši prestiziatari izvode svoje trikove pomoću pitanja ili brojenja. Tako je poznato, da papir postane prozirnim, ako ga namočimo nekim stalnim tekućinama eter, benzin). Mediji onda drže takove cedulje ili pisma na čelu ili u ruci smotana, da tako tu prozirnost pospješe pomoću topline (Seitz, l. c. 75). Ako su prestiziatari u dogovoru s kime, koji im stavlja pitanja ili ih potiče na riješenje, znadu čitati zavezanih očiju, iz zatvorene knjige, pismo ispod daske ili stola i t. d. Neograničen je broj takovih vještina i njihovi ih izumitelji drže za sebe kao tajnu, jer tako zavaravaju mase i to im je unosan zanat. Ne odgovara objektivnosti, da ovakovi mediji čitaju pomoću čela ili prstiju na nozi ili ruci, da mirišu pomoću malog mozga. Tu je naime isključena t. zv. transmutacija čutila.

5. Ljudi »jasnog gledanja« poznaju tajne stvari, jer za to imaju jako osjetljive živce. Tako na pr. nekoji liječnici poznaju bolest, ako vide bolesnika, a još bolje, ako ga prihvate za ruku i bilo. Naravno tu im pomaže fantazija, da si predoče stanje još očevitnije.

Dakako da će pri takovom postupanju na sto slučajeva pogriješiti barem u nekoliko slučajeva. No tko od klijenata rado pamti ove zadnje kao one prve? Pjesnik je W. Weber ugledao u lijesu malu kćerku poštaru, i ako je djevojčica izgledala zdrava. I uistinu malo dana kasnije oboli to dijete na ospicama i umrije iza 12 sedmica god. 1845. Djevojčice je imalo bolest u klicama, pjesnik je to zamijetio u podsvijesti i fantazija mu je odmah predočila svršetak bolesti, smrt (nju lako predočimo pomoću lijesa). Mislim, da nas u većini sličnih slučajeva fantazija i halucinacija prevari. Nažalost ljudi brzo to zaborave i o tome se premalo ili ništa ne vodi računa.

6. Jednako nam fantazija nariše požar, koji se daleko od nas zbiva, kako je ono opisao Swedenborg g. 1759. Često se ni ne sjetimo, što nas je potaklo, da sebi predočimo neki požar. Fantazija nam naravno to odmah poveća i spoji s poznatim krajem, barem u nekim dijelovima opisa. Zato takov požar, ako gdje u to isto vrijeme bukne, lako možemo pripisati i primijeniti kojengod požaru. Slično se zbiva s predodžbom o lijesu ili mrtvačkom križu. Tu naime lako zamijenimo prije i poslije; napravimo pogrešku, koju zovu u logici: *Post hoc, ergo propter hoc*. Očevidno se lako možemo uvjeriti, da između događaja i gledanja nema prave veze. Obično ljudi ne zabilježe svoje gledanje, pa kada čuju za požar ili nečiju smrt, onda lako to gledanje primijene tom događaju, ako se samo ma koja stvar ili oznaka slaže s događajem. Drugi, koji su to čuli od drugih, još lakše tu tobožnju vezu između gledanja i događaja iskite i prikažu kao realnu vezu.

7. Često može medij i ne biti u dogovoru s posrednikom ili osobom, koja napiše pitanja na cedulju i tu ili više njih smota ili skriva, a ipak točno sve pogodi. Kako je to moguće? Pomoću prijenosa misli. Dosta je da netko iz publike znade, što je na ceduljama napisano, pa može da svojim mislima utječe na medija. Ima djece, koja unaprijed pogode, što će ih ovaj čas učitelj upitati; dapače znadu da odgovore na najzamršenije račune, ako samo učitelj znade njihovo rješenje. To je prijenos misli, koji je lak, ako nije u udaljenosti. Tako netko iz publike skriva kapu u peć, a ipak će medij zatvorenim očima pogoditi i doći do peći, ako netko ide za njim ili barem u dvorani intenzivno prati njihovo hodanje po dvorani. Nekoje osobe isto tako pred liječnikom znadu da govore o svojoj ili tuđoj bolesti, ako to znade liječnik. Dapače pri opisu te bolesti upotrijebit će i znanstvene izraze, i ako ne poznaju medicinu; ali to ne će znati, ako nitko u njihovoj blizini toga ne zna. Eto što može prijenos misli, a da toga nije svijestan ni liječnik ni medij. Opazilo se i to, da medij nije znao pročitati zatvoreno pismo ili napisane cedulje, ako nitko od prisutnih nije znao što je napisano. Jednako medij nije znao pomoću opipa da pogodi boju, ako je prije nije nitko od nazočnih bio vidio. Medij jednako pomoću

prijenosa misli pogodi, koju je kartu netko zamislio ili odabrao, i ako su karte sve izmiješane.

8. Prošlost je najlakše »jasno gledati«, jer je tu dovoljna jača mjera ugrijanosti naše fantazije, kako se to opaža u sanjama. To gledanje mogu da izvedu i halucinacije u budnom stanju. U takovom gledanju zapazit ćemo spajanje predodžbi po zakonima spajanja i kombiniranja naše fantazije. Redovito ćemo tu naći, da je dotičnoj osobi poznat predmet gledanja već od prije, barem u kojoj tački. Isto vrijedi i o jeziku, kojim takove osobe govore za vrijeme gledanja. Takav jezik odgovara vremenu ili prilikama predmeta, što ga dotična osoba gleda. Dakle »jasno gledanje prošlosti« nije drugo nego plod fantazije. Ovdje isključujem nekoja »jasna gledanja«, koja su imali sveci o mucu Isusovoj i pri tome govorili aramejski, a s druge strane dokazano, da taj jezik nijesu poznavali niti su ga ikada čuli. Kod prvoga dakako sudjeluje prirodna fantazija svetaca, a kod drugoga valja također tačno ispitati, da li nijesu nešto taj jezik čuli i besvijesno to ipak zapamtili. Gratia non tollit naturam. Tereza Neumann iz Konnersreutha izgovara samo za vizije aramajske rečenice, a poslije ne zna ništa. Ona nije nikada učila ili čula taj jezik.

9. Najvažnije je »jasno gledanje budućnosti«. No pri tome moramo istaknuti nekoliko stvari. Zamjerno je, kako se gledaoci budućnosti redovito općenito izrazuju o budućnosti. Tako su znala i stara grčka proročišta da govore o budućnosti. Ona su redovito pogodila u tom slučaju, jer su riječi bile dvoznačne i ljudi su ih rado natezali sebi u prilog. K tome je čudnovato, što ljudi »jasnog gledanja« ne znaju da nam otkriju nešto važna. Već je Münchenski liječnik živaca L. Löwenfeld pisao g. 1907. u drugom izdanju svog djela »Somnambulismus u. Spiritismus« protiv Grahinskog: »Nije nam poznat nijedan slučaj, u kome bi ovi gledaoci unaprijed vidjeli (t. j. neposredno, a ne pomoću naslućivanja, računanja i sl.) otkriće ili izum na znanstvenom ili industrijskom polju, koje važno književno djelo, koji znameniti politički događaj ili barem koju neobičniju promjenu kursa«. Seitz nadodaje: »Jasno gledanje nije znalo predvidjeti ni tako zamjernu promjenu u saobraćajnim sredstvima« (l. c. 133). Buchner je naveo (l. c. 165—7) kao dokaz za gledanje budućnosti proricanja Nostradamusova (1503—1566) i divi se točnom ispunjenju. No Buchner očevitno zaboravlja, da Nostradamus (podrijetlom Žid) proriče sebi blize stvari po lakom računanju, dalje tako zavijeno i kratko, pa se to može ma na koju osobu primijeniti. Jednako Buchner nije sretan, što navodi Nostradamusa, da je tačno unaprijed označio godinu francuske revolucije 1792, a kardinal Pierre d'Ailly 1789. Ova se obojica pozivlju na arapsku astrologiju. Kako su mogli znati tačno za navedene godine oni ili Arapi? Oni su prepisali jedan od drugoga, framažuni su pak kao začetnici francuske revolucije odabrali tu godinu, da im bude kao »bonum omen«. I o prošlom svjetskom ratu izišlo je na

vidjelo mnogo proročanstava. No ona su objelodanjena nakon započetog rata i stoga dobro odgovaraju nekim činjenicama kao povijesna djela. Max Kemmerich je u svom djelu »Prophezeiungen« (München) sabrao neka od tih proročanstva. O njima priznaje i Buchner, da »nijesu osobito uvjerljiva« (l. c. 168), jer francuska proročanstva obećaju pobjedu svojoj domovini, dok njemačka jednako samo Njemačkoj. Buchner misli, da je tu nacionalizam i nehotice nešto potamnio »jasno gledanje« ili proročku intuiciju radi nacionalističke sugestije masâ. Buchner nekako a priori vjeruje u gledanje budućnosti i lijepim riječima traži, kako će prikriti nesuglasice ili slab uspjeh proročanstva. A. Seitz je pisao o tim proročanstvima u svom časopisu »Der Fels« u g. 1914—18., pa veli, da ne postoji ni jedno proročanstvo o svjetskom ratu, koje bi bilo točno izrečeno i u svim tačkama ispunjeno. Za proročanstvo iz »samostana Lehnin« u Brandenburga je dapače dokazano, da je patvoreno.

28. lipnja 1914. poginuo u Sarajevu nadvojvoda Ferdinand i njegova supruga. To je jutro $\frac{1}{4}$ sata sanjao biskup Dr. J. Lanyi, nadvojvodin učitelj u mađarskom jeziku, u Velikom Varadinu, da je ugledao pismo s crnim rubom i grbom nadvojvode. U njemu je bila slika: nadvojvoda se vozi u autu sa svojom suprugom; iz mase naroda iskoče dva mladića i pucaju na nje. Na koncu sanje veli nadvojvoda, da danas pada kao žrtva zavjere i preporuča sebe i suprugu u molitve. Biskup je zabilježio datum, jer se taj tren probudio. I uistinu se to zbililo ono poslije podne. Kako da to protumačimo? Mnogo je osoba bilo zabrinuto za nadvojvodin pohod u Sarajevo, jer se govorkalo, da odavna tajna ruka vreba na njega. Lako da je i biskup bio zaokupljen tom mišlju po danu, te je u noći sanjao. Sanje imaju kao i halucinacija svoje slike za smrt, a takova je i crni rub na pismu. Dakle u ovom slučaju nije bila ni telepatija, nego obična sanja, koja se jednako mogla i ne ispuniti. I kod vizija svetaca imamo, da se u iste umiješa njihovo znanje iz raznih književnih vrela. Inače je gledanje katoličkih svetaca precizno i isključuje naravno gledanje, kako smo to vidjeli kod bl. Bobole. Na pr. bl. Marija Taigi (umrla 1837. u Rimu) vidjela je oko 47 godina čudesno sunce pred očima, pa je u njemu gledala »svoje pogreške«, što je s pokojnicima, potres u Kini, rat u Grčkoj, revoluciju u Parizu i slično; i sve to gledala točno ili unaprijed ili kada se to zbivalo. Kako li je tekar Krist poznavao tajne srca i duše ljudske, daleke događaje, pak i budućće, čak i one, koji su stajali do potpuno slobodne Božje ili čovječje volje! I sve je on to gledao i kazao precizno.

10. Nekoji su okultiste ipak tako sigurni o »jasnom gledanju«, da su posebnu žlijezdu označili kao njegov organ. I Buchneru je to previše, te piše: »Medutim mi se čini bespredmetnim to raspravljanje, da postoji jedan specifični organ jasnog gledanja« (l. c. 170). Drugi su pošli dalje, te tvrde, da za ljude »jasnog gledanja« ne postoji

vrijeme ni prostor. Sed hoc est demonstrandum! Buchner čak svaljuje na tu tobožnju okolnost i pogrešne datume bistrih gledalaca (l. c. 171). To je preuranjena samovoljna tvrdnja.

F. Myers je u svom djelu »Human personality« iznio hipotezu, po kojoj mi vidimo stvari u nekom slijedu jednu iza druge, dok su one u realnosti ocean istovremenih stvari, pa tako mi subjektivne godine i vjekove otkidamo ili režemo iz »apsolutnoga«, koje je bez vremena. Lehman (l. c. 597) to zabacuje kao besmislenost. No kada je Einstein (1905.) izišao sa svojom teorijom relativiteta, monističkim okultistima postade Myersova teorija svetinjom. K. Österreich piše: »Tako je riješeno veliko pitanje, da li možemo spoznati prošlost kao sadašnjost« (Die philosophische Bedeutung der mediumistischen Phänomene 1924. 9). No protiv toga shvaćanja stoji to, da vrijeme, ma kako maleno bilo, nije poput tačke ili »tren«, nego ima svoje dijelove. Ni »psihično sadanje vrijeme« nije (kako misle Ehrenfels i nekoji skolastici) poput tačke, jer tom oznakom zovemo ono vrijeme, u kome se zbiva psihični čin, a to traje 6—12 sekunda (po Bühleru može katkada i više minuta) kako kod koga. To je prividna sadašnjost, pa je kod nekoga neka sekunda već prošlost, dok je kod drugoga sadašnjost. Dakle apsolutne sadašnjosti nema. To su astronomi odavna znali, da dvojica od njih ne će nikada kao isto vrijeme označiti isti momenat. Dakle i normalan čovjek spoznaje nešto budućnosti, ali to je neznatno (Cfr. Feldmann, l. c. 184). Moguće je, da osjetljiviji mediji nešto dalje sežu negoli normalni ljudi, ali doslije barem to nije dokazano.

11. Naravno ovim se ne nijeće, da Bog može preko ljudi proricati, ili da su nekoji sveci po Božjem nadahnuću spoznavali tajne srca drugih ljudi ili čak daleke buduće događaje risali poput Izaije kao da mu je pred očima sadašnjost. Bog je vječan, a u vječnosti je sve skupa i stoga Bog sve vidi kao u sadašnjosti. (Sv. Toma veli: Aeternitas tota simul existens ambit totum tempus. Unde omnia, quae sunt in tempore, sunt Deo ab aeterno praesentia, quia eius intuitus fertur ab aeterno supra omnia, prout sunt in sua praesentialitate. S. th. I. q. 14, a. 13). Dakle Bog lako može i čovjeku tačno saopćiti buduće događaje. Ali to Bog ne čini kod parapsihičnih medija, jer on ništa ne radi bez svetih motiva.

12. U nama se lako pojave nekoje općenite slutnje o budućim događajima, ove slutnje izazovu halucinacije i lako povjerujemo, da nešto vidimo ili čujemo ili čutimo, što nema potpune realnosti, nego samo u klici. Tako ptice prestanu pjevati, psi zavijaju, kada se približaje potres ili jača oluja. Ta slutnja obuhvati samo sensitivno djelovanje i našem razumu ne postaje jasnom spoznajom. Stoga su životinje u tome jačih slutnja negoli normalni ljudi, jer životinje imaju za nekoje podražaje i osjete jače i finije osjećanje, pa lakše i jače haluciniraju.

13. Nekoji pisci znadu poput Richeta ili čak i Feldmanna sabrati mnogo slučajeva iz puka. I to je sabrano po pripovijedanju neukih ljudi. Tu valja biti oprezan. Ne velim time, da prosti ljudi nijesu vjerodostojni. Ali svi znademo, kako se neuki ljudi zavode za fantazijom ili kako pučka fantazija sve važnije događaje zamjerno iskiti ili iskrivi, ako ti događaji nijesu odmah zabilježeni prema istini stvari. Cicero je napisao »De divinatione«, te tu navodi mnogo slučajeva iz rimske povjesti, gdje su proročišta krivo kazala. On pita: Pa zašto puk ipak drži do proricanja?, i odmah odgovara: Puk lako zaboravi na neispunjena proročanstva, a slučajno ispunjene dobro pamti i brzo vjeruje i u kriva. I sv. Augustin prava gledanja budućnosti pripisuje ili slučaju ili Božjem saopćenju (Confessiones 7, 6). Slučaj igra kod pučke fantazije veliku ulogu.

14. Nekoji okultiste donose u prilog »jasnog gledanja« i to, da su državni sudovi priznali službeno, da postoje »jasna gledanja«. Na to moram primjetiti tri stvari: 1. Sudovi se kao i policija služe medijima, jer ovi lakše doznadu stvari kao osjetljiviji ljudi; 2. Dr. Feldmann (l. c. 130—1) donosi jedan službeni akt, u kome izvršni poznavaoći okultizma Dr. Helweg (Postdam), te prof. Dr. Heyse (München) i Dr. Tischner (München) izjavljuju, da im predloženi slučajevi nijesu nikakovo »jasno gledanje«; dapače su sva trojica tih vještaka izjavili, da su mediji i u sudbenim raspravama često bacili krivicu na nedužne ljude; 3. ako je koji sud riješio medija, i ako je ovaj krivo u svom »jasnom gledanju« bacio krivicu na nedužnu osobu, to ne znači, da sud službeno priznaje »jasno gledanje«; sud rješava nekoga krivice, ako nije zlonamjerno zlo učinio ili ako mediju barem nije dokazana zloraba. Kako pak imade okultista, koji poput Tischnera tvrde da mediji i nehotice u nečemu krivo vide, to nije čudo da sud medije redovito rješava krivnje.

U ostalom što je sud? Zar je to nepogrešivi forum u znanstvenim pitanjima? Najbolje će okultiste učiniti, ako se ne pozivlju na sudbene akte.

4. Završetak.

Metapsihizam se bavi i istraživanjem »bistrog gledanja«. Pročelnici su ove nauke uspjeli, te su doslije održali tri svoja internacionalna kongresa, i to: g. 1921. u Kopenhagenu, g. 1923. u Varšavi i g. 1927. u Parizu (kao Congres international de Recherches psychiques). Sada je izišao »compte rendu« (izvještaj) ovog zadnjeg kongresa. Na njemu su učestvovali svi narodi, pa je rad kongresa bio podijeljen na 24 odbora. Charles Richet je otvorio ovaj kongres i odmah kazao, da su uspjesi metapsihizma uza sve silne napore tekar srednje ruke. I kongres je osudio spiritizam, jer da je pun predrasuda. Metapsihizam se ne utječe duhovima, nego hoće da znanstveno istražuje pojave. Pojave su dvostruke: ili su fizične (objektivne, kako

ih zovu) ili su psihične (zovu ih i subjektivnim). U prvu je skupinu Petar Lebedzinski iz Varšave sabrao ove pojave: pomaknuće s mjesta ili dizanje u vis (lévitation); djelovanje u daljinu i to na kazala ure, tezulju, pisanje po papiru u nekoj udaljenosti, zatvorenoj škatulji, pjevanje i muzika bez instrumenata i fantoma; glas trublje, koju medij drži u ruki, hladni vjetrić; djelovanje ruku na termometar u nekoj udaljenosti; svjetlucanje u zraku, proizvođenje električne struje; djelovanje na fotografsku ploču, fotografija nevidljivih ruku; oslobodenje elektroskopa u daljini; kemičke reakcije bez dodira; vidljivi ili nevidljivi prolaz koga predmeta kroz zastor; aporti na izaziv ili bez izaziva; iščeznuće ili ponovna pojava raznih predmeta (114. do 117.).

Sve su ove pojave poznate već odavna, ali »zadnjih 15 godina nijesu se izvodili ili vrlo rijetko«. Ova je izjava vrlo važna (Études 1928, 5. nov.). Tu dakle još ostaju jedino fantomi i ektoplazme. Ipak su neki eksperimentatori ostali vjerni samo ektoplazmi ili teleplazmi (str. 24 i 96). Tu je dakle velika nedaća (la deconvenue) za sve fizične pojave. To uviđaju i metapsihičari, te su mnijenja, da se valja ponovno istraživati te pojave i prihvatiti se medija novajlija, koji su kadri otvoriti nove vidike (str. 113). Uбудuće valja se baviti psihičnim pojavama, kako to radi i Metapsihični zavod u Parizu iza smrti Geleya. Metapsihičari se uopće sada najviše bave »bistrim gledanjem«. Spomenuti je pariški kongres priznao, da telepatija ima u bistrom gledanju prvu ulogu, t. j. da čovjek poznaje neki predmet pomoću tuđe spoznaje ili misli. Roux i Moutier su izvijestili i o ovom svom pokusu (uz ostale): Jedan je od nas držao skup pisama; on izvuče jedno tako, da nitko ne zna odakle i ni što je sadržaj tog pisma. Medij na to dađe vrlo fantastični opis, koji nije odgovarao istini. Na to jedan od nas izvuče drugo pismo i pogleda ga, a da ne reče ni riječi. Medij je sada pogodio odmah. Jednom riječju: I ovaj je kongres pokazao, da je bistro gledanje — ako postoji — povezano s telepatijom. A tu nije ni ovaj kongres ni malo mogao da protumači. Uopće metapsihizam ne može da se podiči ma kojim važnim uspjehom, kako je to i Richet naglasio.

Završujem s onim, što sam već u zadnjem svom predavanju kazao o ektoplazmama: One su prevara. A telepatija? Ona postoji, kako sam priznao i u zadnjem broju »Života«. Ali bistro gledanje ne postoji, nego je to ili telepatija ili prenos misli. Telepatija je pak naravna, i ako ne česta, pojava. Nju još ne možemo da protumačimo. Dr. Osty, koji je na pariškom metapsihičkom zavodu naslijedio Geleya, misli, da u čovjeku postoji tako jaka ili »supranormalna podsvijest« i da on njezinom pomoću gleda daleko bez ograde vremena ili prostora. On se na pariškom kongresu pozivlje jedino na to, da je ovo pitanje proučavao oko 20 godina i u tu svrhu izveo preko 2 tisuće pokusa. To još nije dokaz, barem ne za objektivnu istinu. To je samo hipo-

teza; dapače vrlo smiona hipoteza, drugo ništa. Tako i metapsihizam mora kazati i za telepatiju, kako to vele i drugi iskreni istraživaoci: Još ne znamo, što je to! Pristaše metapsihizma prigovaraju spiritistima, da su prelakovjerni. No i njima se može reći, da su i laki u stvaranju hipoteza. Ali hipoteza nije nikada znanost, niti će to ikada biti.

A. Alfirević D. I.

Pastir Hermin.

1. O povijesti i predaji toga spisa.

Ime »Pastir« ovog čudnog apokaliptičkog spisa potječe od glavnog junaka knjige ili t. zv. anđela objave, koji se pod ovim imenom pojavljuje i daje piscu Hermi više pokorničkih uputa za moralnu reformu vjernika. Čitav spis objamom svojim malne dostizava opseg svih autentičnih poapostolskih spisa skupa te obuhvaća pet videnja, dvanaest zapovijedi i deset poredaba. Sve je to postepeno a valjda u dugim razmacima sastavljeno, jer sama knjiga odaje, da nije jednim mahom napisana. Kod vanjske razdiobe po obliku ne valja smetnuti s uma, da sam pisac ili bolje anđeo objave u petom videnju (Vis. 5, 5) razlikuje dva dijela: 1. Četiri videnja Crkve u obliku gospođe sa petim videnjem Pastira, t. j. Anđela objave ili pokore; 2. zapovijedi i poredbe, što ih Pastir Hermi predaje. Sve objave i napuci smjeraju najprije na moralnu obnovu piščevu i njegove porodice, dalje pak Rimske Crkve i svega kršćanstva.

Pisac, čini se, hoće da ga držimo za onog Hermu, koga apostol Pavao pozdravlja (Rimlj. 16, 14) ili barem za suvremenika pape Klementa I. († oko 100. g.), koga Pastir spominje u ovom savezu misli: »Kad budem svršio sve riječi, ti ćeš ih obznaniti svim odabranicima. Napisat ćeš dakle dva prijepisa i poslat ćeš po jedan Klementu i (udovi) Grapti. A Klement će ga razaslati vanjskim gradovima, jer mu je to povjereno; a Grapte će opominjati udove i siročad. Ali ti ćeš to pročitati u tom gradu (Rimu) sa prezbiterima, koji su na čelu Crkvi« (Vis. 2, 4, 3).

Čini se dakle, pisac bi htio da datiramo njegov spis još iz prvog stoljeća. Protiv toga tvrdi autor fragmenta Muratorijeva u drugoj polovici drugog stoljeća: »Pastira pak onomadne u naša vremena (nuperrime temporibus nostris) u gradu Rimu napisa Herma, dok je na stolici Crkve grada Rima sjedio biskup Pijo (oko 140.—155.), njegov brat; i zato treba taj spis istina čitati, ali ne može se javno oglasiti u